sebb számu nyugtalan kereszténveket nem csak korlátok közé szoritani, hanem kényszeriteni is igyekeztek, olly istentisztelet' elhagyására, mellynek, mint hibásan hitték, alapelve dühös fanatismus. Mert fájdalom, igen is igaz, hogy a' keresztény vallás' akkori követői közt sokan ugy gyakorlák vallási buzgalmukat, hogy abban a' ‚kölcsönös szeretet' vallásának alapjára nem lehetett ráismerni. Elkezdődtek most az üldözések, némi részben lázitó kegyetlenséggel, mint az a' vallási vitákban és akkor, ha a' pórnép a' maga durvaságának szabad folyást engedhet, mindig történni szokott; azonban ezen kegyetlenségek sem olly kiterjedtek, sem olly szakadatlanok nem voltak, mint azt egész Gibbonig le, mindnyájan álliták."[4]) De elegendő is lesz egy folytában és előlegesen ennyi, a' lapokra terjedő, 's szerzőnek a' ‚keresztény vallás'-róli egész czikkét kimeritő vádból. Ő ugyanis a' ker. vallást olly oldalról ismeri, (?) azaz: ismerteti e' munkában, hogy róla csak rosszat és panaszost vélt megemlitendőnek; ha talán némi jó eredményei is voltak volna, azok' előszámlálását a' részrehajlatlan történetiró másokra bizva ... Mert mi némileg dicséretes (8—9. l.) felőle legelől mondatik, azt a' forditó, talán hogy rossz árujának annál jobb keletet szerezhessen, sőt átalában a' kevésbbé rosszal a' tiltott czikket is becsempészhesse, Rotteckből vala kénytelen átkölcsönözni. Ennyire nem talált magában az eredetiben semmit, mit a' ker. vallásnak nem mondjuk ajánlására, de csak némi mentségére is fölhozhatott volna.[5]) Kötelességünk ennél fogva azt, mit Gibbon és az őt magasztaló tanitványai elmulasztottak, valamennyire kipótolni, 's az olly üresen elbocsátott kereszténység' mentségére is mondani valamit. Hisz' ennyit talán csak szabad még korunkban, és honunkban is tenni; különben a' szerzőtől magasztalt romai türelmesség a' maihoz képest csakugyan nagy mértékben kitünővé válnék; mert hiszen apologiát még egy Diocletián alatt is lehetséges volt Arnobiusnak irni.

[4]) L. ‚Az emberi mivelődés' történetei.' II. 10—11. l.; mint melly munka' szerzőjének ‚a'ker. vallás'-róli czikkét jelenleg különösen szem előtt tartjuk.

[5]) 'S illy munkát tudnak azután némellyek ‚jeles'-nek mondani, 's iránta mégnagyobb érdeket és növekedő részvétet jósolni! (‚Bud. Hir.' 1844. 77. l.) Óh hiszen van egy felekezet, mellynek épen illy elmeszülemények ébreszthetik csak föl részvétét; 's ez a' számára irtat teljes erejéből pártolni, a' föladott leczkét betanulni, 's minden előforduló alkalommal használni, nem is fogja bizonyosan elmulasztani. De nem mind ‚jeles' azért, mit valaki illyennek mondani jónak lát.

Sz. Margit' szigete.

Buda és Pest fölött a' duna' árja kisded szigetet képez, melly ő cs. kir. főherczegsége', országunk' föns. nádora által kies kertté alakittatván, az ikerváros' több rangu lakosaitól látogattatik. A' sziget' két oldalán, egymástól kevessé nagyobb távolságban, magasra nyuló düledék-falak, az egykor itt létezett kolostor és kápolna' maradványai szemlélhetők, 's a' bemohosult romok a' fölöttök elröpült százados évekre mutatnak. A' kis sziget köznyelven sz. Margit' szigetének neveztetik, 's ez elnevezést IV. Béla király' leányától nyerte; ki már éltc' tavaszán a' világ' csábitó hiuságait megvetvén, magát egyedül Isten' szolgálatára szentelte, 's mint sz.-domonkos-rendi apácza, állandó imádság, buzgó elmélkedés, és Istenneli társalgás közt több főrangu 's rokon érzelmü nőszemélyekkel együtt, e' szigetben elvonulva tölté életét; a' mostani düledék-falak ima- és lakhelyekül szolgálva neki. Illyféle jelenetekkel találkozva, mig egy részről azokban az ég' alatti minden dolgok' mulandóságát kell szemlélni, 's élő példában látni a' halandónak, hogy az emberi kéz' munkáinak, bármilly szilárdok legyenek is azok, végsorsuk enyészet; más részről azon vágy gerjed kebelében, miszerint tudni kivánja; kitől és mikor vette a' szem előtt forgó tárgy eredetét; 's vele milly történeti nevezetességek vannak kapcsolatban? Hazánk' különféle részein, számos illy emlékek léteznek, mellyek az elhunyt dicső ősök' jámbor életére, 's a' sz. vallás iránt viseltető hő ragaszkodásukra mutatnak; 's vajha ezek közül anyai nyelvünkön minél többnek részletes leirásával birnánk! Mi itt csak az érintett szigetről, 's az azzal összekapcsolt eseményekről, mint mellyek a' magyar anyaszentegyház' történetében is érdekes helyet foglalnak, kivánunk egy-két szót tenni.

Sz. István első királyunk, apostoli buzgalomtól lelkesitve, az istenes élet' előmozditása végett hazánkban nem csak több szerzetes-kolostort, millyenek valának az általa alapitott pannonhalmi, pécsváradi, zobori, zalai és bakonybeli apátságok; hanem éltöket Isten' szolgálatára, 's öntökélyesbülésökre szentelt szüzek' számára is valószinüleg több kolostort állitott. Illyen volt a' Veszprémvölgyről nevezett apácza-kolostor, mellynek, a' sz. István által görög nyelven adott alapitványi oklevelét 1109-ben Simon pécsi püspök Kálmán király' meghagyásából forditotta deákra. — Idővel, midőn a' ker. kath. hit hazánkban erősebb lábra kezdett állni, ajtatos hivek, és hatalmas pártfogók' jótékony adakozásából Isten' tisztele-

tére, még több kolostorok is keletkezének. Igy jött létre a' vesprémi völgyben egy másik, az előbbitől különböző apáczakolostor, mellynek egyháza sz. Katalinról neveztetett, az apáczák pedig sz.-domonkosrendiek voltak, az említett templomot Bertalan, vagy mikép Pray nevezi (Specim. Hier. Hung. P. I. p. **294**.) Buldus, vagy Briccius veszprémi püspök épittetvén, ki a' kolostort ingó 's ingatlan vagyonnal **1240**-ben költ oklevele szerint meg is ajándékozta. (Katona Hist. Crit. R. Hung. T. V. p. **893**.) Ide több főrangu nők, egyedül Istennek kivánván életöket szentelni, vonulának; itt neveltetett egy ideig sz. Margit IV. Béla király' leánya is, mielőtt a' budai vagy nyulak' szigetébe, vagyis a' most róla nevezett Sz.-Margitszigetbe költözött által, hol atyja IV. Béla épitett kolostort, Istennek tett fogadása szerint. — Szomoru 's végenyészettel fenyegető felhők vonultak tudnillik ez időtájban hazánk' egére. Ázsia' kebléből pusztitó seregekben tódult hazánk felé a' tatár, és azt lerombolva annyira elárasztá, hogy a' körülményeket tekintve, kevés remény mutatkozott az ellenség' ereje' megtörésére, 's a' haza' kebeléből leendő kiüzésére. Béla, az istenfélő király, fogadást tön tehát, hogy ha Isten megmentendi az országot a' pusztitó ellenségtől, az ő dicsőségére, és a' magyarok' Nagyasszonyának, a' bold. szüznek tiszteletére a' nyulak' szigetében kolostort épitend', és kisded leányát Margitot Isten' szolgálatjára szentelendi. Ez szolgált okul utóbb a' kolostor-épitésnek az említett szigetben.

Béla nem csalatkozott reményében, mert Istennek százféle módja van segitni a' benne bizakodókon. Mint történt ez, terjedelmesen leirni célunkon tul vinne; a' történet följegyzé, hogy a' kegyetlen ellensegtől a' haza megszabadult, és pedig a' nélkül, hogy ellene fegyveres erő használtatott volna. A' király tehát Istennek tett fogadását teljesitendő, a' kolostor' épitését megkezdé a' szigetben, addig pedig gyenge leányát eleve, nevelés végett, Olympias-, Budaméri Tamás gróf özvegyének, ki férje' halála után az emlitett veszprémi apácza-kolostorba vonult, kezére bizta: „Három esztendős," mond sz. Margit' életirója, „avagy egy kevessé idősebb lévén sz. Margit, az annya Béla Királyné, hozzá hivatván némelly Nemes ozvegy aszszonyt Zychnek tartományában, holott Apát Urak lakoznak vala, adá és ajánlá az emlétett Olympiás névő nemes özvegy aszszonynak, hogy az ő leányát Sz. Margitot őrizné, nevelné." (L. Pray Diss. de B. Margaritha p. **252**. *) Miután fölépült a' kolostor, több társnéival együtt, oda hagyván sz. Margit a' veszprémi kolostort, ide költözött által **1254**-ben, és élete' tizenkettődik évében a' kolostori fogadást és esküt, noha a' lengyel herczegtől, a' siciliai és cseh királyoktól nőül kéretnék, ünnepélyesen letette, és sz. ajtatosság- és állandó önmegtagadásban itt tölté napjait, mig **1271**-ben jan. **18**-dikán, életének **29**. évében a' jobb életre át nem költözött. — Milly fő rangból származott nők kerestek világ' lármája elől az emlitett kolostorban menedéket, kik sz. Margitnak e' helyen társnéi valának, kitetszik ama' tanutételekből, mellyeket ugyanők, kevéssel a' sz. szüz' halála után, Fülöp esztergomi érsek- és a' váczi püspöknek a' megdicsőülttel történt csuda dolgok felőli tudakozására adtak. A' kolostorbeli apáczák közt pedig ekkor voltak: Annának, ötödik István király nényének Margit leánya; Erzsébet, V. István király' leánya, sz. Margit' unoka huga; Margit, Makonyai herczegnek leánya; Benedicta, Buce Tobolinak leánya; Erzsébet, Serennay László' főispán' leánya; Sabina, Heuvyzy Donátnak leánya; Erzsébet, Budaméry Tamás' főispán' leánya, és ennek anyja Olimpias mint özvegy; Frosia, Nytray Jakab' leánya; Judit, Ipolt főispán' leánya; Cecilia, Bezprimi Mózses' leánya; Alexandra, Caaky Sándor' leánya; Agnes, Somogy Gergel' leánya; Margit, Erdély Matyus herczegnek leánya: Judit, Mózses nádorispán' leánya; Katalin, Várady András' leánya; Alancha, Aykai Péter' leánya; és még számosan, kik a' sz. szüzzel, a' most róla elnevezett Margit szigetben, azon kolostorban együtt éltek. — A' kolostort IV. Béla Király **1255**-ben oklevelileg több jószággal megajándékozta; utóbb ezt mások' bőkezüsége is gyarapitotta. Sándornak fia Paris **1266**-ban, mikép ezt Farcas fejérvári prépost és a' király cancelláriusának oklevele bizonyitja, Wlcou megyében több jószágot adott ezen apácza-kolostornak, 's nejével együtt itt kivánt temetkezni; Zonuk Péter, Zederkyen földet adta neki, (Hist. Ep. Quinque Eccl. T. II. p. **209**.) maga V. István király is, mint a' régi magyar életirásban olvassuk „yt temettete magát az nagy Oltár mellett az Evangeliom feleul, az magas vereus marvan keu koporso alat. Leunyaya kedeg" (pedig) „Eursebet azzon temetteteek az Capitulom házban az fezeulet eleut, mykeppen ot es megjrtak ... ihs.' Idővel a' kolostor iránti tisztelet meg nem csökkent, hanem az ország' különféle részéről sz. áhitattal látogatására jövének, 's a' hatalmasok egyházi ékességekkel, 's több jószá-

*) Pray e' sorokat egy, a' posoni sz. Kláráról nevezett apáczák' könyvtárában megőrzött ujabb kéziratból közlé: saját kézirata csonka lévén. Szerk.

gokkal ajándékozák azt meg. I. Károly király' nője Erzsébet, 1380-ban tett végrendelete szerint a' kolostornak száz forintot hagyott, 's a' Krisztus' testéről nevezett kápolnában, mellyet ő férjével együtt épittetett a' szigetben, kivánt eltemettetni. — Az apáczák mindaddig háborithatlan birtokában voltak a' szigetnek és a' benne létező kolostornak, mig a' szerencsétlen mohácsi ütközet után Budát a' török meg nem hóditotta; ekkor ők is elhagyva hajdani lakásukat, Nagyszombatban kerestek menedéket, hol a' ker. sz. Jánostól nevezett kolostor engedtetett nekik lakásul, de innen 1614-ben Posonba, a' sz. Kláráról nevezett apácza-kolostorba költözének által; magokkal vivén egyszersmind sz. Margit' ereklyéjét, 's egyéb ékességeket. Ferrarius még 1635-ben ezek közül többeket látott. Illyenek voltak: jaspisból két ékes gyertyatartó; drága gyöngyökkel gazdagon kirakott kehely és tányér, mellyeket a' kolostor' alapitása' alkalmával IV. Béla ajándékozott Isten' tiszteletére; továbbá sz. Margit' feje, mellyet herczeg Eszterházy Miklós' neje Krisztina, drága kövekből készitett ivezettel ékesitett, eme' szavak levén kövekből rajta kirakva: CAPUT BEATAE MARGARITAE VIRGINIS FILIAE BELAE QUARTI REGIS HUNGARIAE. A' szigetbeli kolostor tehát jámbor lakosaitól elhagyatva, a' siralmas évek' hosszu során, midőn hazánk a' török járom alatt nyögött, végpusztulásnak indult, 's most csak a' bemohosult egyes düledék falak hirdetik egykori létét, és azt, hogy itt századokon át sz. áhitattól átmelegült keblek, buzgó imák és énekek' zengedése közt dicsőiték a' Magasságbelit.

Pauer János.

EGYHÁZI TUDÓSITÁSOK.

Magyarhon.

(Jótékonyság.) Arad, aug. 2. Az emberi-nemnek mindenkor legnagyobb jótevői valának azok, kik az emberisedést a' nevelés által előmozditák: mert egy nemzet' jólléte az emberisedésen nyugszik; ezt pedig a' vallásosság, erkölcsiség, és a' tudományok teszik. Hogy némellyek az elme' pallérozodását, az erkölcsök' romlásával vásárolják meg, oka nem a' tudományokban van; és mind álmiveltség az, mellyben a' sziv a' fővel együtt nem miveltetik; 's az illyen nem csak czéltalan, de azzal ellenkező is. A' valódi miveltség a' nap' természetével bir; világit, melegit, és termékenyit. A' legtudákosabb is, ha a' miveltséget szivében nem találod, hasonló az egyptomi templomhoz, mellynek homloka hieroglyphekkel teljes, és belül csak egy monstrumot találni benne. Csak a' vallásos erénynyel társitott tudomány adja meg az életnek valódi becsét, az embernek méltóságát; ez teszi erőssé, virágzóvá 's boldoggá a' nemzetet is; és ennél fogva mindenkor legnagyobb honfiak valának azok, kik ezekről gondoskodtak; és ha a' jövő nemzedék valakinek szobrot emelhet, egy illyen mindenkor a' legnagyobbat érdemli. Avagy mi által szolgálhat honának valaki jobban, mint ha annak jó polgárokat ad? Mi által élhet valaki hasznosabban; mint ha általa sokan hasznosan élnek? Adj jó nevelést, és mindent adtál; ha fiad aristidesi szegénységet örökölne is tőled. — A' jótétemények' ezen legnagyobbikát nagylelküleg többekkel éreztetők közé tartozik főtiszt. Gradczky Károly, csanádi t. b. kanonok, lippai esperes és lelkész is, ki több évek óta, mint püspöki személynök, az aradi k. tanoda' ifjusága iránt a' legmelegebb szeretettel viseltetvén, hogy tettleg megmutassa, mennyire szivén fekszik az ifjuság' erényes nevelése, és hogy annak lelkében tovább is minden szép és jó, főleg keresztény erkölcs, és istenes jámborság iránti forróbb buzgalmát hathatósan éleszsze és ápolja, f. évi julius 30-dikán Rákos Antal, és Reiner Ignácz költészettanulókat, mint legérdemesebbeket külön-külön 100 v. fttal megjutalmazni kegyeskedett. Igy ismeri meg a' hü polgár hazája iránti hálatartozását; igy fizeti viszsza hüségesen, és dus kamattal az elvett jótéteményeket; igy buzog erényes polgárokat adni a' hazának, és nem hazát a' méltatlanoknak. Boldog kedély, melly már e' földön üdvet élvez! és csak szánni lehet a' szerencsétlent, ki az ehhez hasonló szeretetnek nem részese, vele nem él, és benne nem osztozik. Az Isten a' föntisztelt jótevőnek sok időre szerencsésitse életét, és benne a' tanuló-ifjuságot és hazát.

Z. I.

(Nevelő-intézeti próbatét.) Pesten, folyó hó 6- és 7-dikén az angol-apáczák' nőnevelő intézetében, mint eleve is jelentetett, (48. l.) a' második félévi próbatétek dicséretesen mentek végbe. Első nap ugyan a' városból intézetbe járó növendék-leánykáké, 7-dikén délután pedig az intézet' kebelében különösen nevelt nemes leánykáké. Mindkét napon tartott próbatét, a' szüléknek, kik közül, mondhatni, igen számosan jelentek meg, legnagyobb lelki élvezetet vala nyujtani képes; mert ama' gondos nevelés által, mellyet az angol-apácza kisasszonyok' buzgó fáradozása kifejt, nem kis mértékben tapasztalhatták előmozdittatni sajátjaik' jelen és jövő boldogságát, 's illykép még a' későbbi nemzedék' jobblétét is; ha tudnillik azok a' szivbe oltott szép tanitások szerint intézendik állandóul éltöket, és ha házi nevelés által azt a' szülék is minélinkább előmozditani törekednek. Mennyire birják pedig az emlitett intézetbeli nevelő kisasszonyok a' szülék' bizodalmát, mutatja a' növendékek' száma, melly jelen évben is ötszázat meghaladott; kik a' magyar nyelvben is annyira gyakoroltatnak, hogy egy év' leforgása alatt az egészen idegen ajkuak is folytonosan beszélni, 's tanulmányaikat azon előadni képesek. A' gyönyörü női kézi-munkák is, mellyekben a' növendék-leánykák nagy